

การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านโครงสร้างพื้นฐานของ องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

วิทยา บุญศิริ* ศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวุธ²

¹ นักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วม โดยการนำกระบวนการที่เรียกว่า “การสานเสวนาประชา” มาเป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ โดยผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาจากการเข้าร่วมการสานเสวนาประชา จากประชาชน แกนนำชุมชน นายกององค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ/พนักงานส่วนตำบล ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ในเขตอำเภอรัตนภูมิที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน กระบวนการดังกล่าวเริ่มต้นด้วยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายร่วมการสานเสวนาประชา แสวงหาผู้นำการอภิปราย (Moderator) วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) และผู้อำนวยความสะดวก จากนั้นนำเสนอทางเลือกที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ โดยเสนอทางเลือกเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จของโครงการและหน่วยงานต่างๆ จำนวน 3 ทางเลือก ซึ่งได้แก่ ทางเลือกที่ 1 การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ทางเลือกที่ 2 กรณีจังหวัดยโสธร, ทางเลือกที่ 3 กรณีจังหวัดพิจิตร

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมในการสานเสวนาประชาลงมติร่วมกัน เลือกทางเลือกที่ 2 กรณีจังหวัดยโสธรโครงการส่งเสริมการสร้างระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมระดับจังหวัดยโสธร เรื่อง “การอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม บ้านโนนทัน ตำบลโนนทัน อำเภอคำชะอี จังหวัดยโสธร” มาเป็นต้นแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ นั่นคือ ได้รับความรู้ → ทำ → เข้าใจ → พอใจ → ทำต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมดังกล่าวเกิดจากการนำกระบวนการ “การสานเสวนาประชา” มาใช้เป็นเครื่องมือช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ในการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ

ความเป็นมาของปัญหา

องค์การบริหารส่วนตำบล เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งปฏิบัติงานตอบสนองความต้องการของประชาชนและชุมชนในเขตการปกครองโดยตรง เป็นหน่วยงานที่สะท้อนการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และพัฒนาท้องถิ่นของตนให้เป็นไปตามบริบทของสังคมและสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น โดยเฉพาะงานบริการทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน การจัดทำโครงการจะต้องสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้ตรงกับความต้องการของประชาชนและ

สอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นให้มากที่สุด และเพื่อให้การพัฒนาท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลจึงต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะเมื่อเกิดการพัฒนาท้องถิ่นแบบประชาชนมีส่วนร่วมก็จะเกิดการบริหารงานแบบธรรมาภิบาล(Good Governance) การศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ในด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เป็นการศึกษาหาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วม รวมถึงปัญหาและอุปสรรค เพื่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2543 ในการพัฒนาและจัดบริการสาธารณะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีคุณภาพในการดำเนินงานที่ตรงกับความต้องการของประชาชนและสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจทำได้หลายระดับและหลายวิธี ซึ่งบางวิธีสามารถทำได้ง่าย ๆ เช่น การให้ข้อมูลข่าวสาร แต่บางวิธีก็ต้องใช้เวลา เช่น การรับฟังความคิดเห็น การเกี่ยวข้อง หรือการสร้างความร่วมมือหรือการเสริมอำนาจแก่ประชาชน ขึ้นอยู่กับความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ค่าใช้จ่ายและความจำเป็นในการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการให้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องแก่ประชาชน การรับฟังความคิดเห็น การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งพัฒนาทักษะและศักยภาพของข้าราชการทุกระดับควบคู่กันไปด้วย การพัฒนาท้องถิ่นจะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนจะมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความรู้ความสามารถความรับผิดชอบของประชาชน ผู้วิจัยซึ่งปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งหัวหน้าส่วนโยธา สังกัด องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ สำหรับความรับผิดชอบของส่วนโยธา คือ การให้บริการสาธารณะประโยชน์ต่างๆ เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ให้มีความสะดวกสบาย ความเป็นอยู่ที่ดี จึงมีความต้องการที่จะศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา เพื่อให้งานบริการด้านโครงสร้างพื้นฐานของส่วนโยธา องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามความต้องการของประชาชน

วัตถุประสงค์

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อที่จะศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา โดยการนำเทคนิคการสานเสวนาประชา มาใช้ในการศึกษาวิจัย

วิธีการสร้างการมีส่วนร่วม

การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้าน โครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระในครั้งนี้ เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมโดยอาศัยกระบวนการสานเสวนาประชา องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระเป็นผู้ริเริ่มในการชักจูงแกนนำชุมชนและประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามี

ส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ ซึ่งรายละเอียดของการสร้างการมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสังเคราะห์องค์ความรู้ เพื่อนำไปกำหนดเป็นทางเลือกหรือฉากทัศน์ ในการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มผู้เข้าร่วมสานเสวนาประชา โดยผู้วิจัยได้มีการสังเคราะห์องค์ความรู้ ทำการศึกษารูปแบบการสร้างการมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จของโครงการและหน่วยงานต่างๆ สรุปได้แก่ 1. การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ 2. กรณีจังหวัดยโสธร 3. กรณีจังหวัดพิจิตร “โครงการคืนชีวิตให้แม่น้ำพิจิตรโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน” เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเป็นฉากทัศน์เสนอเป็นทางเลือกเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มผู้เข้าร่วมสานเสวนาประชา

ขั้นตอนที่ 2 การสานเสวนาประชา ผู้วิจัยได้นำเสนอทางเลือกหรือฉากทัศน์ที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 เข้าสู่กระบวนการสานเสวนาประชา ซึ่งเป็นกระบวนการกลุ่มประชาชนจากทุกภาคส่วนต่างๆ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจและสานวิสัยทัศน์ร่วมกัน และกำหนดแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ ที่อิงอยู่บนพื้นฐานของการการทำงานที่มีลักษณะการทำงานที่ร่วมส่งเสริมหรือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในลักษณะภาคีการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลกระบวนการสานเสวนาประชา โดยทำการสังเกตผู้เข้าร่วมสานเสวนาประชาที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อยืนยันว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันในการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ

โดยผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ข้อมูลทุติยภูมิ คือ ข้อมูลประเภทเอกสารที่ผู้อื่นได้รวบรวมไว้แล้ว ได้แก่ หนังสือเอกสารงานวิจัย หนังสือราชการ บทความในนิตยสาร ข่าว หนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งด้านภูมิศาสตร์ ประชากร และประวัติศาสตร์ของชุมชน เพื่อนำมาสังเคราะห์องค์ความรู้และสรุปเป็นฉากทัศน์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เข้าร่วมในกระบวนการกลุ่ม

2. ข้อมูลปฐมภูมิ คือ ข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บขึ้นมาใหม่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

(1) เก็บรวบรวมข้อมูลก่อนการสานเสวนาประชา โดยใช้แนวคำถามเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับความรู้ความเข้าใจและมุมมองเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความคาดหวังที่จะได้รับจากการเข้าร่วมกระบวนการสานเสวนาประชา โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการตามแนวคำถามกับกลุ่มผู้เข้าร่วมสานเสวนาประชา

(2) เก็บรวบรวมข้อมูลภายหลังการสานเสวนาประชา โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อรับทราบอารมณ์และความรู้สึกภายหลังเข้าร่วมการสานเสวนาประชา

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา โดยพบว่า กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วม เริ่มต้นด้วยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายร่วมการสานเสวนาประชาแสวงหาผู้นำการอภิปราย (Moderator)

วิทยากรกระบวนการ(Facilitator) และผู้อำนวยความสะดวก จากนั้นนำเสนอทางเลือกที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ โดยเสนอทางเลือกเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จของโครงการและหน่วยงานต่างๆ ผู้วิจัยได้นำเสนอทางเลือกหรือฉากทัศน์ที่ได้จากการศึกษาจำนวน 3 ทางเลือก ซึ่งได้แก่ ทางเลือกที่ 1 การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ทางเลือกที่ 2 กรณีจังหวัดยโสธร, ทางเลือกที่ 3 กรณีจังหวัดพิจิตร ซึ่งผลการมีส่วนร่วม พบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมในการสานเสวนาประชาลงันทามติร่วมกัน เลือกทางเลือกที่ 2 กรณีจังหวัดยโสธร โครงการส่งเสริมการสร้างระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมระดับจังหวัดยโสธร เรื่อง “การอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม บ้านโพนพัน ตำบลโพนพัน อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดยโสธร” มาเป็นต้นแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรบริหารส่วนตำบลเขาพระ นั่นคือ ได้รับความรู้ → ทำ → เข้าใจ → พอใจ → ทำต่อเนื่อง โดยสถานภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐาน ปัจจุบันพบว่าจุดแข็งในชุมชน ได้แก่ การให้ความสำคัญกับโครงการพัฒนาที่เป็นตัวผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วม แกนนำชุมชนมีความรู้ ความสามารถ แกนนำชุมชนรู้จักการเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมและสอดคล้องต่อสถานการณ์ ส่งผลให้เกิดอิทธิพลต่อการโน้มน้าวใจให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ปัจจัยที่เป็นจุดอ่อน คือ ชุมชนขาดสื่อเฉพาะกิจที่มีประสิทธิภาพ เช่น ประกาศ ใบปลิว ป้ายผ้า ที่สามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาได้หลากหลายและเพิ่มช่องทางการสื่อสารในชุมชน นอกจากนี้ข้อจำกัดเรื่องเวลาของชาวบ้านที่ต้องออกไปทำมาหากินซึ่งส่วนใหญ่ประชาชนในเขตตำบลเขาพระประกอบอาชีพทำสวนยาง โดยจะออกไปกรีดยางและส่งน้ำยางช่วงเช้าถึงเที่ยง ทำให้มีเวลาในการมีส่วนร่วมกับหน่วยงาน เช่น การจัดประชุม หากต้องการให้ตัวแทนชุมชนเข้าร่วมประชุมจะต้องกำหนดเวลาประชุมในช่วงบ่าย เป็นต้น จึงเป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ปัจจัยภายนอกชุมชนที่สนับสนุนการมีส่วนร่วม ได้แก่ หน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนให้การสนับสนุนก่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง และการได้ริเริ่มโครงการสานเสวนาประชาซึ่งเป็นโครงการนำร่องในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นโอกาสก้าวใหญ่ของชุมชนในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน หน่วยงานภายนอกเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในทุกขั้นตอน เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวในทุกๆ ขั้นตอน

สำหรับการประเมินผลกระบวนการสานเสวนาประชา โดยทำการสังเกตผู้เข้าร่วมสานเสวนาประชาที่เกี่ยวข้องทั้งหมด เพื่อยืนยันว่ากระบวนการดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการเสริมสร้างการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจร่วมกันในการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรบริหารส่วนตำบลเขาพระ จากการสังเกตพบว่า กลุ่มผู้เข้าร่วมการสานเสวนาประชาส่วนใหญ่ มีความรู้สึกที่ดี และเห็นว่ากระบวนการดังกล่าว ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดความเข้าใจตรงกัน และยังเห็นว่า การบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานไม่ใช่เรื่องของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่เป็นเรื่องของทุกคนทุกภาคส่วนที่จะนำไปสู่การเกิดฉันทามติร่วมกัน โดยอาศัยปัจจัยแห่งความสำเร็จ(Keys Factor Success) ของการใช้กระบวนการดังกล่าว โดยปัจจัยหลักที่นำไปสู่ความสำเร็จของการนำการสานเสวนาประชา ที่ควรคำนึง 3 ประเด็น อันได้แก่ 1. คุณลักษณะของผู้นำการอภิปราย วิทยากรกระบวนการและผู้อำนวยความสะดวก และผู้เข้าร่วมการสานเสวนาประชา 2. ขั้นตอนการสานเสวนาและวิธีการนำเสนอ 3. สภาพแวดล้อมและส่วนประกอบของการจัดประชุม

สรุป

การศึกษาจากการเข้าร่วมการสานเสวนาประชา เพื่อสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการสานเสวนาประชาสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ โดยมีวัตถุประสงค์การศึกษา เพื่อศึกษาการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา และเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา การมีส่วนร่วมของประชาชน คือหัวใจหลักของการปกครองท้องถิ่น ดังนั้นความสำเร็จของการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือการที่จะทำให้ประชาชนจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการสานเสวนาประชา กระบวนการดังกล่าว เริ่มต้นด้วยการกำหนดกลุ่มเป้าหมายร่วมการสานเสวนาประชา แสวงหาผู้นำการอภิปราย (Moderator) วิทยากรกระบวนการ (Facilitator) และผู้อำนวยความสะดวก จากนั้นนำเสนอทางเลือกที่ได้จากการสังเคราะห์องค์ความรู้ โดยเสนอทางเลือกเกี่ยวกับการสร้างการมีส่วนร่วมที่ประสบผลสำเร็จของโครงการและหน่วยงานต่างๆ จำนวน 3 ทางเลือก ซึ่งได้แก่ ทางเลือกที่ 1 การบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม ตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ทางเลือกที่ 2 กรณีจังหวัดยโสธร, ทางเลือกที่ 3 กรณีจังหวัดพิจิตร

กลุ่มผู้เข้าร่วมในการสานเสวนาประชา มีการตอบรับที่ดี โดยเล็งเห็นว่ามีความประโยชน์ในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันและเกิดความเข้าใจที่ตรงกันนำไปสู่การสานวิสัยทัศน์และพันธภาพร่วมกัน โดยที่ประชุม เลือกทางเลือกที่ 2 กรณีจังหวัดยโสธร โครงการส่งเสริมการสร้างระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมระดับจังหวัดยโสธร เรื่อง “การอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาติแบบมีส่วนร่วม บ้านโพ้นัน ตำบลโพ้นัน อำเภอกำแพงแก้ว จังหวัดยโสธร” มาเป็นต้นแบบในการสร้างการมีส่วนร่วมด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระ นั่นคือ รับความรู้ → ทำ → เข้าใจ → พอใจ → ทำต่อเนื่อง

จากการศึกษาต้องมีการปรับปรุงกระบวนการให้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากกว่านี้ ภายใต้งบประมาณที่สำคัญที่จะส่งผลต่อความสำเร็จในการนำกระบวนการนี้ไปใช้ดังกล่าว โดยจำเป็นจะต้องสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนเอง ซึ่งควรจะต้องส่งเสริม และปลูกจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจ ในบทบาทการมีส่วนร่วม โดยอาศัยกระบวนการทางการศึกษาในทุกๆระดับอันจะเป็นการนำไปสู่การปรับเปลี่ยนและเสริมสร้างวัฒนธรรมของความเป็นประชาธิปไตยให้กับประชาชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบในการดำเนินกระบวนการสานเสวนาประชาให้ง่ายและสะดวกต่อการนำไปสู่การปฏิบัติมากขึ้น
2. ควรศึกษาโดยการทดลองนำกระบวนการสานเสวนาประชาไปใช้ในการบริหารเชิงกลยุทธ์ด้านโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบอื่นๆ

บรรณานุกรม

- ธีระวิทย์ สุทธิบูรณ์. (2552). การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ตำบลตะเคียนทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประดิษฐ์ เทศเลิศ. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมแบบร่วมกันรับผิดชอบของประชาชนในการบริหารจัดการโครงสร้างพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านด้าย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
- ประพันธ์ วรรณบวร. (2543). การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบล : กรณีศึกษาจังหวัดนครราชสีมา. การศึกษาค้นคว้าอิสระ มหาวิทยาลัย ขอนแก่น .